

OPONENTSKÝ POSUDEK

**Brzoňová, Monika, *Praxe vzdušných pohřbů* aneb *smrt očima Tibetanů*.
Magisterská diplomová práce, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova
v Praze 2010, 133 stran.**

Text diplomové práce pojednává o tibetském pohřebním zvyku rozsekání mrtvého těla a následného „roztroušení ptákům“ (tak se dá přeložit tibetský výraz *bya gtor /bya* – pták, *gtor* – roztrousit/, ne „almužna bohům“ /str. 6, 40/). Tento způsob pohřbu je obvyklý zejména v nomádských oblastech etnického Tibetu a velmi silně přitahuje pozornost cizinců. Autorka sama navštívila Tibet, nepracuje však s tibetskými prameny. Její práce se opírá o sekundární literaturu a začasť o internetové zdroje. Práce obsahuje občasně odbočky k antropologické a filosofické literatuře a to vše je doplněné vlastními úvahami a pozorováními.

Formálně dobře rozvržená, práce se začíná zmínkami o literatuře, metodologii, etp. Následuje stručné uvedení do tibetské společnosti a náboženství (kap. 2). Další dvě kapitoly tvoří jádro práce. Kapitola 3 je přehledná a je z ní patrné, co autorka chtěla sdělit (pojetí duše a těla..., kolo života, Tibetská kniha mrtvých, způsoby pohřbívání v Tibetu). V následující kapitole 4 se však podkapitola 4.1.3. nazvaná „Průběh vzdušného pohřbu“ člení na „Určení příznaků smrti a tibetská medicína“, „Význam astrologie“, atp. V těchto kapitolách se neříká nic o specifickém druhu pohřbu „roztroušení ptákům“. Velmi obecně se vztahují ke smrti a není tak jasné, proč právě velmi specifický způsob obřadu „roztroušení ptákům“ je uvedený v názvu zastřešující podkapitoly.

Podkapitolka „Bílá barva v tibetské symbolice“ se k tématu nevztahuje už vůbec a je velmi zavádějící. Autorka tvrdí, že „bílá barva“ je „všudypřítomný element v tibetské kultuře“. To lze ale též říci o červené, modré, zelené a není jasné, proč sem tuto zbytečnou kapitolku vkládá. Argumenty, že nejoblíbenější bohyní je Bílá Tára neobstojí, četnější v Tibetu bude asi její zelená podoba. Stany Tibetanů bývají vskutku někdy bílé (s modrými či jinak barevnými vzory), nicméně to se týká jen „rekreačních stanů“ stavěných na krátkou dobu. Nomádské obyvatelstvo žije v černých stanech, které jsou nejběžnějšími. Argumentace je tedy poměrně lichá.

Následující podkapitoly obsahují někdy dobré postřehy, příjemná je zdaleka ne vyčerpávající, ale zajímavá podkapitola „Očitá svědectví“ (4.4) přinášející popis pohřbu „roztroušení ptákům“ od prvních zmínek o Tibetu v evropské literatuře až po současnost. V kapitole „Exkurz: Vzdušný pohřeb v Mongolsku“ není jasné, odkud autorka čerpala informace. Z textu nevysvítají ani základní prvky odlišnosti obou obřadů. V Mongolsku je tělo nebožtíka jednoduše položeno ve stepi. Není tedy rozsekávané tak, jak je tomu v Tibetu. Také ústřední role supů v případě Mongolska ustupuje obecně dravé zvěři a psům (tudíž v Mongolsku snad není vůbec na místě hovořit o „vzdušném pohřbu“).

V následující kapitole „Etické ohledy vzdušného pohřbu v Tibetu“ se Monika Brzoňová dotkla aktuální situace vyplývající z rozmachu turizmu. Na mnoha místech Tibetu bývají pohřby inzerované jako turistická atrakce, což je vskutku pociťované jako nemístné ze strany tibetského obyvatelstva.

Závěrečné úvahy obsahují leckdy zajímavé postřehy a mohou se ztotožnit s autorčiným zdůrazněním vztahu ke smrti jako zásadního kulturotvorného prvku. Některé prvky komparace s prostředím evropským jsou velmi zdařilé.

Práce je doplněná přílohami o některých pohřebištích, lékařství, astrologii, atp.

Když přistoupíme k hodnocení, radostněji se začne s dobrými stránkami práce. Monika Brzoňová píše čtivě a nemá problémy s českým pravopisem. Některé její úvahy svědčí o schopnosti postřehnout podstatu problému a vyjádřit ji. Z práce je vidět, že do ní autorka investovala značné úsilí a také dávku nadšení. Snad nejcennějším pozitivem jeví se mi být tón otevřenosti v celé práci, díky kterému čtenář naprosto nepodezírá autorku z toho, že by se schovávala za opsané fráze.

Horší stranou práce jsou její časté nepřesnosti a omyly. Byl by to poměrně dlouhý seznam, uvedu jen některé příklady. Například tvrzení, že „základem bönismu je tibetský šamanismus s animistickými prvky“ (str. 20). Ve staré tibetologické literatuře do druhé poloviny 20. století takové soudy najdeme, ale ty byly naprosto vyvrácené. Dnešní tradice monastického bönu se v rituálu a naukových disciplínách neliší nijak diametrálně od jiných „buddhistických“ škol, ústředními koncepty jsou svěť koloběhu, prázdnota, soucit, atp. Slovo „bön“ je užívané analogicky slovu „čhö“ v tzv. „buddhistických“ školách a obojí je tibetským převedením indického slova „dharma“.

Kromě této monastické tradice bönu vztahující se k některým datovatelným osobnostem z 8. století, ale průkazně existující až v 11. století, vyskytovala se v Tibetu heterodoxní náboženská tradice, která patrně sebe samu nijak nenazývala. Jedněmi z nositelů této tradice byli i zařikávači „bönpo“. Byla dosti odlišného charakteru od dnešního monastického bönu, ale ani v této staré náboženské tradici soustředěné kolem postavy krále není prokázána existence postav analogických šamanům.

Autorčino tvrzení, že „bönističtí mniši se odívají do černých hábitů“ je naprosto liché. Mniši bönu nejsou na první pohled oděvem rozeznatelní od oněch „buddhistických“ a náš doktorand, mnich z tradice bönu, se tomuto dlouho smál.

Jak chce autorka doložit, že tibetské lékařství existovalo ve 3. tisíciletí před Kristem, když nejstarší tibetské texty máme z 8. století po Kristu a nevím o žádných zmínkách v textech čínských (str. 45).

Neslyšel jsem, že by „supové byli dákiní“ (str. 51), takovéto obecné ztotožnění neexistuje.

„Delog“ (tib. *'das log*, „navrátilce po smrti“) se nepoužívá k „označení člověka, který je schopen vědomě překročit práh smrti“ (str. 79). Existuje několik dobrých studií věnovaných literatuře popisující tyto tibetské revenanty. Z nich vyplývá, že měli působit misijně v krajích s obyvatelstvem vlažným k buddhismu. Popisy odchodu „delogů“ do Jamovy říše jasně ukazují, že se tak nemělo stávat vědomě. Ve většině případů zkrátka došlo k omylu či Jama danou postavu povolal, aby předala po návratu vzkaz žijícím lidem.

Výčet nepřesností by mohl pokračovat (včetně nedůsledností v prepisech z tibetštiny a sanskrtu), v textu práce jsem je pro autorku snažil vyznačit.

Monika Brzoňová nestudovala tibetologii, a tak by se množství nepřesností dalo omluvit. Nicméně v tomto případě jsou zmíněné zavádějící informace výsledkem špatného postupu, kterého by se absolvent univerzity neměl dopustit. Tímto „špatným postupem“ míním naprosté nerozlišování mezi zdroji informací. Autorka nezná základní akademické práce k tématu napsané (není to zcela její chyba, mnoho literatury k tématu je nemožné v českých knihovnách najít a neměla konzultanta znalého problematiky) a čerpá často z pochybných textů (Gold, Eseje o buddhismu a ekologii, Tajné nauky Tibetu). Pokud se však podíváme na citace k většině z výše zmíněných lapsů, bude patrné, že jejich zdrojem jsou nepřilíš dobře informované internetové stránky. Tato skutečnost je větším problémem než jednotlivé nepřesnosti. Informace z internetu by se v akademických pracech měly objevovat jako zdroj informace jen v ojedinělých a dobře ověřených případech. Podivné a zarážející je i časté autorčino stahování tibetských obrázků z internetu (ani to by se v práci nemělo objevit,

na str. 96-98 se alespoň udává zdroj) začasťe dokonce bez uvedení zdroje (str. 101, 105, 107, atp.). Akademická práce nemůže být založená na stahování z internetu.

V tomto případě je nesmírně obtížnou záležitostí navržení známky. Ve svém hodnocení mohu upřednostňovat náhled tibetologa. Práce však vzešla z Obecné antropologie a měla by být klasifikovaná ve spravedlivém poměru k úrovni prací ostatních. Proti sobě stojí zásadní nedostatek obecnějšího charakteru (absolvent by neměl věřit všemu, co se objeví na internetu) a oceněníchodné rysy autorčiny práce. Výslednou známku nechávám na posouzení komise. Přes mé sympatie ke zřetelnému úsilí autorky i některým postřehům je zmíněný nedostatek natolik zásadní, že vylučuje ohodnocení *výborně* (1). Navrhuji rozhodování mezi *velmi dobře* (2) a *dobře* (3).

V Praze 9. 3. 2010

Daniel Berounský, Ph.D
Ústav jižní a centrální Asie
FF UK